ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 122, Kasım 2021, s. 68-92

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.52891>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
11.10.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.11.2021

Doç. Dr. Mihalıs KUYUCU

Alanya HEP Üniversitesi, İletişim Çalışmaları
michaelkuyucu@gmail.com

DİJİTAL KAMPÜSLER GELENEKSEL KAMPÜSLERİN YERİNİ ALABİLİR Mİ? : COVID-19 PANDEMİSİNDE UZAKTAN EĞİTİM ALAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARININ BUGÜNÜ VE GELECEĞİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Öz

Geçmiş üç yüz yıl öncesine kadar giden ve teknolojik gelişmelerle kendisini geliştiren bir eğitim yöntemi olan uzaktan eğitim özellikle dijital teknolojilerin gelişmesi daha pratik ve yaygın bir eğitim biçimi olmuştur. 2020 yılında yaşanan pandemi dönemine kadar tüm dünyada bir alternatif eğitim yöntemi olan uzaktan eğitim, pandemi ile bir anda mecburi bir eğitim uygulaması olmuştur. Türkiye’de ilk, orta ve lise düzeyinde eğitim veren okullar pandemi döneminde televizyon ve dijital araçlarla uzaktan eğitim modelini uygularken, üniversiteler yaklaşık üç öğretim dönemi boyunca dijital tabanlı uzaktan eğitim modelini uygulamıştır. Bu mecburiyet, uzaktan eğitimin de kendini sınamasına neden ve fırsat olmuştur. Bu araştırmada pandemi döneminde tüm üniversitelerde uygulanan uzaktan eğitim uygulamalarının üniversite öğrencileri üzerindeki etkisi hakkında bir betimsel çalışma yapılmıştır. Uzaktan eğitim yöntemini ilk kez bu kadar yoğun biçimde deneyimleyen öğrencilerin uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları hakkındaki görüşleri ve uzaktan eğitim hakkındaki genel görüşleri araştırılmıştır. Çevrim içi anket yöntemi ile yapılan ve 980 uzaktan eğitim deneyimi yaşayan üniversite öğrencisine uygulanan öğrencilerin yarısından fazlası uzaktan eğitim hakkında olumlu bir intibada olduğunu belirtmiştir. Öğrencilere göre uzaktan eğitimde yaşanan en büyük iki sıkıntı teknolojik aksaklıklar ve öğretim üyelerinin

bu formatta eğitim vermeye hazır olmamasıdır. Öğrencilerin yüzde 62'si gelecekte uzaktan eğitimin fiziki eğitime alternatif olacağına inanmaktadır. Öğrencilerin yüzde 45'i uzaktan eğitim sayesinde ortaya çıkacak dijital kampüslerin geleneksel kampüslerin yerini alacağına inanmaktadır. Üniversitelerinde pandemi döneminde uzaktan eğitim alan öğrencileri uzaktan eğitimin avantajlarının maximize edilmesi ve dezavantajlarının minimize edilmesi durumunda uzaktan eğitimin verimli bir eğitim modeli olacağını düşünmektedir.

Anahtar kelimeler: Uzaktan Eğitim, Üniversite, Dijital Dönüşüm, Dijital Kampüs, e-eğitim

**CAN DIGITAL CAMPUSES REPLACE TRADITIONAL CAMPUSES?:
THE OPINIONS OF UNIVERSITY STUDENTS WHO HAD TASTED THE
DISTANCE EDUCATION IN THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD
ABOUT THE PRESENT AND FUTURE OF DISTANCE EDUCATION
APPLICATIONS**

Abstract

Distance education, which is an education method that goes back three hundred years and develops itself with technological developments, has become a more practical and common education form, especially with the development of digital technologies. Distance education, which was an alternative education method all over the world until the pandemic period in 2020, suddenly became a compulsory education application with the pandemic. While primary, secondary and high school schools in Turkey applied the distance education model with television and digital tools during the pandemic period, universities applied the digital-based distance education model for approximately three education periods. This obligation has been a cause and opportunity for distance education to test itself. In this study, a descriptive study was conducted about the effect of distance education applications applied in all universities on university students during the pandemic period. The opinions of the students, who experienced the distance education method so intensely for the first time, like the advantages and disadvantages of distance education and their general opinions about distance education were investigated. More than half of the students, who were applied to 980 university students who had experience in distance education, using the online survey method, stated that they had a positive impression about distance education. According to students, the two biggest problems experienced in distance education are technological disruptions and the lack of readiness of faculty members to provide education in this format. 62 percent of students believe that distance education will be an alternative to physical education in the future. 45 percent of students believe that digital campuses that will emerge through distance education will replace traditional campuses. Students who receive distance education at their universities during the pandemic period think that distance education will be an efficient education model in the future if the advantages of distance education are maximized and the disadvantages are minimized.

Keywords: Distance Education, University, Digital Transformation, Digital Campus, e-learning

GİRİŞ

Uzaktan eğitim, uzaktan öğrenme, internet temelli eğitim, e-öğrenme gibi kavramlar çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bu kavramların benzer özellikleri olduğu gibi farklılıkları da bulunmaktadır. Bu kavramların hepsi öğrenenin öğretenden uzak olduğu, öğrenenlerin öğrenme materyallerine ulaşmak için bazı teknolojileri kullandığı ve yine teknolojilerle öğrenenle ve diğer öğrenenlerle etkileşime geçtiği ve bu kapsamda öğrenenlere desteklerin sağlandığı eğitim türüdür.

Uzaktan eğitim kavramı ise genel olarak tüm bu kavramların ortak çatısı durumundadır. Uzaktan eğitim genel olarak birbirinden mekân olarak uzakta olan bireylerin teknolojik araçlar ve uygulamalarla bilgilerinin sunulduğu, zaman ve mekan esnekliğinin sağlandığı, iletişim ve etkileşimin kurulduğu eğitim-öğretim sistemidir.

Uzaktan eğitimi etkili yapan eğitimin tasarımı, geliştirilmesi ve sunuluş şeklidir; zaman ve mekana bağlılık değildir. Uzaktan eğitim öğrencilere anında dönüş vermesi, eğitimi uyarlaması, kendi kendine çalışma ve grupla çalışma ile grupla çalışmayı entegre edebilmesi, esneklik ve dinamiklik sağlaması ve farklı teknolojileri ve ortamları kullanabilmesi gibi özellikleri ile farklılaşabilir. Bu özelliklerin ise yeterli ve yerinde kullanılabilmesi gereklidir.

Dünyada ve Türkiye’de uzaktan eğitim çok geniş kitlelere hizmet veren bir eğitim şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzaktan eğitim yeni teknolojilere kolayca ve hızlıca adapte olarak daha geniş ve farklı kitlelere ulaşmakta ve etkili şekilde öğrenim sunmaktadır.

Covid-19 pandemisi ile beraber yoğun bir biçimde gündeme gelen uzaktan eğitim konusu bu çalışmanın temel inceleme alanını oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde uzaktan eğitim kavramının tanımı, kapsamı, genel özellikleri ve tarihsel gelişimi hakkında kavramsal bilgilerin yanı sıra bu eğitime etki eden faktörler ve program modelleri hakkında kavramsal bir değerlendirme yapılacaktır. İkinci bölümde ise pandemi döneminde uzaktan eğitim ile yüksek öğretimlerine devam eden üniversite öğrencilerinin bu tecrübelerine yönelik görüşlerine yönelik yapılan betimsel araştırmanın verilerine yer verilecektir.

UZAKTAN EĞİTİM KAVRAMI

Son yıllarda uzaktan eğitim, dikkat çekici bir konu ve uygulama haline gelmiştir. Eğitim ortamlarında giderek yaygınlaşan uzaktan öğrenme uygulamalarının temel fikri öğretmenler ve öğrencilerin öğrenme sürecinin tamamı veya bir kısmı boyunca zaman ve yer açısından ayrı olmalarına dayanmaktadır. Farklı mekanlarda oldukları için de iletişim ve etkileşim için farklı iletişim teknolojilerine ihtiyaç duymaktadırlar (Gürer, 2019, s. 3).

Uzaktan eğitim öğrenci danışmanlığı ve öğrenci başarısının gözetilmesinde, sorumluluk alan öğretmenlerin oluşturduğu bir ekip tarafından yürütülen kendi kendine çalışma şeklinin sistematik olarak düzenlenmesidir (Uşun, 2006, s.7). Uzaktan eğitimin kavramsal dayanakları ise yeni olanaklar yaratılması, eğitim ve iş yaşamı arasında bütünlük sağlama, eğitimde demokratikleşme ve yaşam boyu öğrenme imkanının sağlanması, mevcut eğitim kurumlarından etkin biçimde yararlanma, bireysellik, teknolojiye dayanarak yararlanma eğitim ve mali olanakları dengede tutma şeklinde belirtilmektedir (Gökçe, 2008, s.2).

Uzaktan eğitim birçok uzman ve araştırmacı tarafından tanımlanmış olsa da bu tanımlar genellikle benzer nitelikleri vurgulamaktadır. Bu kapsamda Keegan (1996) uzaktan eğitimin kapsamlı tanımını yapmak için daha önce yapılmış tanımların beş temel özelliğini şu şekilde vurgulamıştır (Gürer, 2019, s.3):

- ✓ Öğrenme süreci boyunca öğretmen ve öğrencinin ara sıra birbirinden coğrafi olarak uzak kalması,
- ✓ Öğrenme materyallerinin tasarlanmasında ve geliştirilmesinde ve destek sistemlerinin sağlanmasında bir eğitim kurumunun etkisi,
- ✓ Öğretmeni ve öğrenciyi bir araya getirmek ve dersin içeriğini taşımak için teknik ortamların kullanılması,
- ✓ Öğrencinin diyalogdan faydalanabileceği ya da diyalog başlatabileceği şekilde iki yönlü iletişim sağlanması
- ✓ Bireysel öğrenmenin de sağlanması amacıyla öğrenme süreci boyunca öğrenen grupların ara sıra birbirinden ayrı kalması

Uşun'a göre (2006, s.7-8) uzaktan eğitimi kaynak ile alıcıların öğrenme-öğretme süreçlerinin büyük bir bölümünde birbirlerinden ayrı ortamlarda bulunduğu, alıcılarına öğretim yaşı, amaçları, zamanı, yeri ve yöntemi açılarından bireysellik, esneklik ve bağımsızlık olanağı tanıyan; öğrenme öğretme süreçlerinde, yazılı ve basılı materyaller, işitsel araçlar, görsel işitsel teknolojiler ve yüz yüze eğitim gibi materyal, araç, teknoloji ve yöntemlerin kullanıldığı, kaynak ve alıcılar arasındaki iletişim ve etkileşim ise televizyona ve bilgisayara dayalı etkileşimli/tümleşik teknolojilerle sağlandığı planlı ve sistematik bir eğitim teknolojisi uygulamasıdır.

Türkiye'de yükseköğretim düzeyinde eğitimin koordinasyonunu sağlayan ve bu konuda gerekli stratejileri ortaya koyarak yönerge ve esasları belirleyen Yükseköğretim Kurulu Eğitim ve Öğretim Dairesi Başkanlığı ise uzaktan eğitimi "öğretim faaliyetlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı olarak planlandığı ve yürütüldüğü, öğrenci ve öğretim elemanı ve öğrencilerin kendi aralarında karşılıklı etkileşime dayalı olarak derslerin bizzat öğretim elemanı tarafından aynı mekanda bulunma zorunluluğu olmaksızın eşzamanlı biçimde verildiği öğretim biçimi" şeklinde tanımlamıştır (Gürer, 2019, s. 4-5).

Uzaktan eğitimin amacı öğretimin aksamasına sebep olabilecek zaman ve coğrafi engelleri ortadan kaldırarak, gelişen teknolojiye ayak uyduran, zamandan ve mekandan etkilenmeden bireylerin eğitimlerine katkı sağlayabilen sistemler aracılığıyla insanlara eğitim imkanı sunmaktır (Yavuzalp, 2019, s. 148).

Uzaktan eğitim temel nitelikleri ile yüz yüze eğitimden farklılaşmaktadır. Kaya (2002,s.13) uzaktan eğitim ile yüz yüze eğitimin farklarını şöyle sıralamıştır:

- ✓ "Öğrenim sırasında öğrenci ve öğretmenin birbirinden sürekli ya da ara sıra ayrı olması,
- ✓ Öğrenme araç-gereçlerinin planlanması, hazırlanması, öğrenci destek hizmetlerinin sağlanması ve düzenlenmesi.
- ✓ Öğretmen ve öğrenciyi bir araya getirmede ve dersin içeriğini sunmada, iletişim araçlarından, bilgisayardan ve ses ile görüntü kasetlerinden yararlanma.

- ✓ Teknolojiden uzaktan eğitime özgü yararlanma
- ✓ Öğrenme sürecinde ara/sıra ya da sürekli ayrı olma nedeniyle insanların genellikle bireysel olarak eğitilmesi.”

UZAKTAN EĞİTİMİN DÜNYADA VE TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİMİ

Uzaktan eğitim ile ilgili yapılan uygulama ve çalışmalar yaklaşık 300 yıl öncesine dayanmaktadır. Açık ve uzaktan öğrenmenin gelişiminden yola çıkarak araştırmacılar bu gelişimi birkaç evreye ayırmışlardır. Bu evreler birbirinden farklı özelliklere sahip olsalar da her dönem bir önceki dönemi kapsayarak ilerlemektedir.

Tablo 1. Uzaktan Öğrenmenin Gelişim Dönemleri (Gürer, 2009, s. 8).

1. Evre: Mektupla öğretim	1. Nesil: Mektupla öğretim modeli
2. Evre: Radyo ve televizyon yayınları	2. Nesil: Çoklu ortam modeli
3. Evre: Açık üniversiteler	3. Nesil: Tele öğrenme modeli
4. Evre: Telekonferans	4. Nesil: Esnek öğrenme modeli
5. Evre: internet/ Web	5. Nesil: Akıllı esnek öğrenme modeli
	6. Nesil: Web 2.0, e-öğrenme 2.0 modeli

Tablo 1’de de görüldüğü gibi uzaktan eğitim tarihi birkaç evreden geçmiştir. Mektupla eğitim olarak isimlendirilen birinci nesilde iletişim aracı yazılı metinlerdi ve öğretim posta ile gerçekleşirdi. İkinci nesilde öğretim radyo ve televizyon yayınları ile gerçekleştirildi. Üçüncü evre teknolojik gelişimler ile karakterize edilmezken açık üniversitelerin yeni bir öğretim yolu olarak ortaya çıkması ile tanımlanmıştır. Dördüncü evrede insanlar arasındaki iletişimin ve etkileşimin artmasına neden olan sesli ve görüntülü sistemlerin yanı sıra telefon, uydu ve bilgisayar ağları yardımı ile öğretim gerçekleştirilmiştir. Son evre ise internet teknolojilerini temel alan sanal sınıfları, üniversiteleri ve çevrimiçi öğrenmeyi kapsamaktadır (Aydemir, 2019, s.8).

Dünyada ilk mektupla eğitim uygulamasının 1728 yılında İsveç’te gerçekleşmiştir. Boston Gazetesi’nin 20 Mart 1728 tarihli baskısında Steno dersleri verileceği ilanı yer almıştır. 1833 yılında İsveç’te verilen bir ilanda da açıkça mektup aracılığıyla gerçekleştirilmek istenen öğretimden bahsedilmiştir (Uşun, 2006, s.210).

1856’da uzaktan eğitim alanında örgütlü girişimler de başlamıştır. Bu kapsamda Almanya’da günümüzdeki ismi ile Langenscheidt öğretim materyalleri yayınlayan ve uzaktan dil eğitimi veren bir kurum ortaya çıkmıştır. Bu okuldan sonra 1884’te yine Almanya’da öğrencileri üniversite sınavına hazırlayan bir uzaktan eğitim okulu açılmıştır (Kaya, 2002, s.28).

1929’da radyonun altın çağı ile yayıncılıkta teknik gelişmeler de yaşanmış ve özellikle de radyo verici güçleri artarak mecranın sinyallerinin tüm dünyaya yayılması gerçekleşmiştir. İlk yayından kısa bir süre sonra 1930’larda Asya ve Afrika’nın bazı ülkeleri dışında hemen her kıtada ve ülkede radyo istasyonları kurulmuştur. Aynı yıllarda öğrenciler tarafından çok kısa sürede kabul gören eğitim amaçlı radyo programlarının yayınlanmasının temel amacı iyi öğretmenlerin hizmetlerinden faydalanmak olmuştur. Okul radyolarının ilk günlerinde kayda

değer başarılar elde edilmiştir. Hazırlanan programlar ile çocuklara çiftçilik, ulaşım ve bilim gibi konularda bilgiler verilmiştir (Uşun, 2006, s.214). Bu hizmet uzaktan eğitimin ilk kez teknoloji ile buluşmasına da öncülük etmiştir.

Uzaktan eğitimin teknoloji aracılığı ile yapılması radyodan sonra televizyonla devam etmiştir. Dünyada ilk defa televizyonla uzaktan eğitim uygulaması 1932-1937 yılları arasında ABD’de Iowa Üniversitesi’nde eğitim televizyonu yayınları ile başlamıştır. Daha sonra televizyonla verilen eğitsel nitelikli yayınlar, ABD’de 1953 yılında, İngiltere’de ise doğrudan okul programlarına paralel programlar olarak 1957 yılında başlamıştır (Uşun, 2006, s. 214).

Günümüzde uzaktan eğitim uygulamaları daha çok açık ve uzaktan öğrenme dijital teknolojilerinin de etkin kullanılması ile büyük ölçekli etkileşimli, katılımlı ve açık erişim sunan geniş katılımlı çevrimiçi kurslar düzenleyebilecek kapasiteye ulaşmıştır (Tekinarslan, 2019, s.31).

Gürer (2019) Türkiye’de uzaktan eğitimde kullanılan yaygın teknolojiler ve bu alanı etkileyen önemli olaylar dikkate alınarak Türkiye’deki uzaktan eğitim dört döneme ayırmıştır.

- ✓ Birinci Dönem: Tartışma ve öneriler-kavramsal (1923-1955)
- ✓ İkinci Dönem: Yazışarak-mektupla (1956-1975)
- ✓ Üçüncü Dönem: Görsel ve işitsel araçlar-Radyo ve televizyon (1976-1995)
- ✓ Dördüncü Dönem: Bilişim tabanlı-İnternet web (1996-günümüz)

Türkiye’de uzaktan eğitim 1924’te John Dewey’in sunduğu öğretmen eğitimi raporu ile gündeme gelmiş ve 1927’de bir kavram olarak kabul görmüştür. Ancak aktif olarak ilk uygulama 1956’da Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü’nde yapılan bir çalışma ile banka personeline uygulanan mektupla öğretim yoluyla başlamıştır (Yavuzalp, 2019, s.146).

1960’ta Milli Eğitim Bakanlığı bazı teknik öğretim için Mektupla Öğretim Merkezi kurmuş ve bu sayede birçok kişi uzaktan eğitim ile tanışmıştır. 1975’te Deneme Yüksek Öğretmen Okulu yüz yüze eğitim yanı sıra mektupla öğretim, televizyon ve radyo ile eğitim yöntemlerini birleşmiştir. Lise ve dengi okul çıkışlı öğrencilere öğretim olanağı sağlamak ve yüksek öğretim önündeki yığılmayı önlemek için ön lisans düzeyinde ara insan gücü kademesini yetiştirmek için Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu 1974-1979 yılları arasında faaliyet göstermeye başlamış, özellikle teknik branşlarda binlerce kişi eğitim almıştır (Arat ve Bakan, 2014, s. 268).

1968’de TRT’nin kurulması ile Türkiye’de televizyon da eğitim faaliyetleri için kullanılmaya başlanmıştır. 1982 yılında Anadolu Üniversitesi bünyesinde Açık öğretim Fakültesi’nin kurulmasının ardından, bu fakültenin dersleri de radyo ve televizyon yayınlarıyla desteklenmiştir (Arat ve Bakan, 2014, s. 368).

1992 yılında açık ve uzaktan öğrenmenin ortaöğretim seviyesinde de uygulanması düşünülmüş ve bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı lise düzeyinde hizmet veren Açık öğretim Lisesini faaliyete geçirmiştir. 1998’de 6,7 ve 8’inci sınıf eğitimleri veren Açık Öğretim İlköğretim Okulu açılmıştır. Mesleki ve Teknik Açık Öğretim Okulu ise 1998’de Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü’ne bağlı iken 2011’den bu yana Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye’de internet tabanlı eğitim

uygulamaları 1998 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde başlamıştır. Üniversite internete dayalı asenkron eğitim uygulaması ve Bilgi Teknolojileri Sertifika Programı düzenlenerek bilgi teknolojilerine ilgi duyan ve bu konuda kendini geliştirmek isteyen bireylere bu anlamda fırsatlar sunmuştur (Gürer, 2019, s.13).

UZAKTAN EĞİTİM MODELLERİ

Öğretenlerin ve öğrenenlerin açık ve uzaktan eğitim ortamlarındaki rolleri kullanılan teknoloji ve açık ile uzaktan öğretim şekline göre farklılık göstermektedir. Eş zamanlı çevrimiçi ortamlar, eş zamansız çevrimiçi ortamlar, telekonferans, basılı materyaller üzerinden eğitim gibi farklı açık ve uzaktan eğitim uygulamaları bulunmaktadır.

Uzaktan eğitim modelleri iletişim teknolojilerinin kullanımı ve etkileşim durumuna göre tek yönlü modeller ve çift yönlü modeller olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Tek yönlü modeller arasında mektup ile öğretim, tek yönlü radyo, tek yönlü televizyon, tek yönlü bilgisayar ve tek yönlü karma dağıtım modeli bulunmaktadır. Çift yönlü modeller arasında çift yönlü radyo konferansı, çift yönlü TV temelli video konferansı, çift yönlü etkileşimli bilgisayar ve çift yönlü karma teknoloji sistemi bulunmaktadır. Mektupla öğrenme tek yönlü bir açık ve uzaktan eğitim modelidir. En eski modellerden biri olan mektupla öğrenmede, öğretim materyalleri (ders kitapları, materyaller, yardımcı kaynaklar) fiziki olarak farklı yerlerde bulunan öğrencilere posta yolu ile gönderilmektedir. Ayrıca bu öğretim materyalleri hakkındaki öğrenci görüşleri ve geri bildirimleri yine posta ile alınmaktadır (Tekinarslan, s. 2019: 33).

Radyonun 1925 sonrasında dünyada yaygınlaşmasına paralel olarak Tek yönlü eğitim modeli de eğitimde kullanılmaya başlanmıştır. Radyo ile açık ve uzaktan eğitim modelinde eğitim ve öğretim faaliyetleri öğrencilerin öğretmenlerin sesini duyarak tek yönlü bir iletişim sürecinde gerçekleşmektedir. Öğretmen ve öğrenciler arasında karşılıklı etkileşim olmadığında aynı anda soru sorma ve düzeltme etkinlikleri yapılmamaktadır. Dolayısıyla bu model öğrencinin pasif kaldığı öğretmen merkezli bir eğitim modeli durumundadır (Tekinarslan, 2019, s.34).

Televizyon mecrası sahip olduğu hem ses hem de görüntü yayınlama özelliğinden dolayı öğrenme ortamlarına somut olan nesnelerin görsel ve işitsel özelliklerini aynı anda sunmuştur. Televizyon geniş kitlelere hitap etme potansiyelinden dolayı iyi ve kullanışlı bir uzaktan eğitim aracı olmuştur. Televizyon ile eğitim modeli içinde eğitim hizmetleri farklı yer ya da yörelerde bulunan öğrencilere TV programları ile ulaştırılmaktadır. Bu modelde posta hizmetleri yoluyla öğrencilere ders kaynakları ve materyaller gönderilirken öğrencilere TV programları ile ulaştırılmaktadır. (Tekinarslan, 2019, s. 35). Televizyon mecrası böylece hem posta yolu ile hem de radyo yolu ile yapılan uzaktan eğitim faaliyetlerini aynı anda yapma fırsatı vermektedir.

Bilgisayarların eğitim dünyasına gelmesi ile hem sınıf içi hem de açık ve uzaktan öğrenme etkinlikleri daha zengin hale gelmiştir. Tek yönlü bilgisayar ile açık ve uzaktan öğrenme modelinde eğitim içerikleri öğrencilere daha önceden hazırlanmış ve kaydedilmiş taşınabilir bellekler aracılığı ile ulaştırılır. Bu model içerisinde öğrenciler bilgisayar ortamında öğretmenlerin sesini işitip, yüzünü görebilirken karşılıklı olarak iletişim kuramamaktadır (Tekinarslan, 2019, s.36).

1990larda yaygınlaşan internet teknolojisi pek çok alanı olduğu gibi eğitim alanını da etkilemiştir. Eğitim alanı da dijital dönüşümden payına düşeni almış ve internet aracılığı ile

çevrim içi eğitimin önünü açmıştır. Artan internet hızları, gelişen yazılımlar ve kamera – mikrofon gibi bilgisayar araçlarının yaygınlaşması ile günümüzde de kullanılan çevrim içi eğitim modeli gelişmiştir. Çevrim içi eğitim içinde çift yönlü iletişimi içeren bir uzaktan eğitim modelidir. Ders notları mektup yerine elektronik mektupla önceden veya ders anında öğrencilere sunulabilirken, öğrenci ders sırasında hem öğretmeni görebilmekte hem de sesini duyabilmektedir. Bununla kalmayı öğretmen ile ders sırasında konuşabilmekte ve interaktif bir iletişim kurabilmektedir. Çevri içi eğitim sınıflarda yapılan derslere alternatif bir eğitim yöntemi olabileceği özellikle 2020 ve 2021 yıllarında yaşanan pandemi döneminde uygulanan eğitimlerle kendisini göstermiştir. Yüksek öğretim kurumlarında 2020 bahar eğitim dönemi ile 2021 güz ve bahar eğitim dönemleri dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de çevrim içi uygulanmıştır.

UZAKTAN EĞİTİMİN TEMEL BİLEŞENLERİ

Uzaktan eğitim süreci farklı bileşenlerden oluşan bir bütünü temsil etmektedir. Bileşenlerin birbiri ile uyumlu çalışması gerekmektedir. Bu bileşenlerden bir tanesinin aksamaması durumunda uzaktan eğitimde aksaklıklar oluşacak ve eğitim istenen verimle gerçekleşmeyecektir.

Program Yapısının Geliştirilmesi

Uzaktan eğitim programı eğitim kurumlarının, öğrencilerin tek başına eğitimi gerçekleştirmelerine yardımcı olmak için belirli bir düzende hazırladıkları ders programı ile gerçekleştirilen çalışmalardır. Ders yapılacak sayıda öğrenci belirlendikten sonra ve her dersin tamamlanmasının ardından faks, posta ya da e-posta gibi yöntemlerle öğrencilere, nitelikli bir öğretmen tarafından hazırlanan dersle ilgili değerlendirmeler yapılır ve bu değerlendirmeler yorumlarla birlikte öğrenciye iade edilir. Bu öğrenci-öğretmen diyalogunu olumlu yönde etkilemektedir. Uzaktan eğitim programları ayrıntılı hazırlıklar ve planlamalar yapılarak düzenlenmektedir. Uzaktan eğitim programı hazırlanırken, öncelikle gereksinim analizi yapılarak bu analize dayalı program taslağı geliştirilmekte; daha sonra organizasyon ve altyapı oluşturulmaktadır (Uşun, 2006, s.11).

Uzaktan eğitimde program tasarlamadan önce niçin böyle bir programa ihtiyaç duyulduğu iyice analiz edilmelidir. Uzaktan eğitim verecek kurumun öncelikli amaçları tespit edilerek bu amaçlara ulaşmak için gerçek çözümün uzaktan eğitimde olduğu konusuna karar verilmelidir. Uzaktan eğitim eğer kurum için uygunsa öğretmenlerin ne istediği aşamasına geçilmelidir (Aydemir, 2018: 25). Kurum için uygun olmayan, kurumun amaçlarına hizmet etmeyen bir uzaktan eğitim programının uygulanması eğitimin kökten sekmeye uğramasına neden olacaktır. Bu nedenle bu aşama kurumlar için hayati bir önem taşımaktadır.

Uzaktan eğitimle verilecek kursu tasarlamak için programın amaçları, programın maliyeti, hedef kitlesi ve tercih edilecek öğrenme yaklaşımları nelerdir, bu süreçte görev alacak kişiler kimlerdir gibi konular üzerinde planlama yapılmalıdır. Ekipteki kişilerin rolleri tespit edilmelidir. Bu ekipte uzaktan eğitim sürecinin yürütücüsü eğitimciler, editörler, içerik geliştirme uzmanları, yazılım geliştirme uzmanları, görsel tasarımcılar, programcılar, çoklu ortam tasarımcıları, konu alan uzmanları gibi çok çeşitli uzmanlar bulunmaktadır (Aydemir, 2018, s. 19-20). Bu aşamada da görüldüğü gibi özellikle dijital olarak uygulanan çevrim içi eğitimde sadece eğitimciler rol almamaktadır. Bu eğitimin gerçekleşmesi multidisipliner bir çalışma gerektirdiği için teknoloji konusunda uzman, grafik ve tasarım konusunda bilgili ve

edütim materyallerinin uzaktan eğitimin gerektirdiği formata dönüştürecek editörlerin de olması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında uzaktan eğitim daha uygulanmaya başlamadan çok ciddi bir ekip çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Eğitimci

Uzaktan eğitimde öğretici rolündekiler uzaktan eğitim sürecine kendilerine düşen sorumlulukları ve görevleri dikkatli bir şekilde planlamalı ve öğrencilere sunmalıdır. Uzaktan eğitimdeki öğrenme-öğretim sürecine yönelik tüm planlamaların önceden yapılması gerekir. Farklı yöntemler, farklı içerikler, farklı etkinlikler sunarak öğrenci aktif hale getirilmelidir (Aydemir, 2018, s.20).

Uzaktan eğitimde eğitmen tam zamanlı, yarı zamanlı, sözleşmeli ve danışman olarak görev yapabilmektedir. Uzman personel ise akademik uzman, teknik ve grafik ressam, eğitim teknolojisi uzmanı, bilgi işlem uzmanı, ortam geliştirme uzmanı, radyo- televizyon yapımcısı, program geliştirme uzmanı gibi personellerden oluşmaktadır (Uşun, 2006, s. 267).

Eş zamanlı öğrenme ve öğretme süreçlerinin gerçekleştirildiği sanal sınıf uygulamalarında eğitimci konferans yöneticisi rolü ile öğrenme sürecini yönetmeli, öğrenenleri motive etmeli, çevrimiçi tartışmalarda eşitlik sağlamalı ve tartışmalar için kurallar ve yönergeler oluşturmaktadır. Öğretmenin ders yapısının sade anlatımı ve organize etmesi, ders yapısı ve dersin esnekliği arasında denge oluşturması ve ders ile dersin uzaktan eğitim sürecini değerlendirmesi gerekmektedir (Berigel ve Çetin, 2019, s.133).

Aydemir (2018) eğitimcilerin uzaktan eğitim ile sağlayabileceği faydaları şöyle özetlemiştir:

- ✓ Öğretmen için ders her yerden ve her zaman yapılabilir
- ✓ Öğretmen sunduğu materyalleri anında güncelleyebilir ve bu güncellemeyi öğrenciler görebilir.
- ✓ Öğretmen dersle ilgili bilgilendirmeleri anında öğrencilere iletebilir ve internet üzerindeki kaynaklara anında öğrencileri yönlendirebilir.
- ✓ Uzaktan eğitim sistemleri doğru bir şekilde tasarlanırsa, bu sistemler öğrencilerin durumu, ihtiyaçlarını tespit ederek öğretmene sunabilir. Bu sunulan bilgilere göre öğrenen öğreneni hedeflenen öğrenme çıktılarına ulaştırmak için gerekli ve doğru olan materyal, uygulama ve yöntemleri belirleyebilir.

Öğrenci

Uzaktan eğitim sürecinde eğitim alan bireylerdir. Uzaktan eğitim öğrencileri demografik açıdan farklı ve çok sayıda özellikler göstermektedir. Kendi öğrenme sorumluluklarının farkında olarak eğitimleri gerçekleştirmektedirler. Öğrencinin ihtiyaçları ve istekleri uzaktan eğitim sürecinin tüm aşamalarında gözetilmelidir (Aydemir, 2018, s. 20). Bu yapılmadığı takdirde eğitimin asıl hedefinden uzaklaşırlar ve öğrencinin hedeflediği çıktıları alması imkânsız hale gelir.

Öğrencinin ihtiyaçlarına cevap vermek her etkili uzaktan eğitim programının amacıdır. Eğitim ortamı nasıl olursa olsun, öğrencinin görevi öğrenmektir. Bu bağlamda en iyi koşullarda bile motivasyon gerektirmesi, planlama ve analiz yapılması ve öğretilecek materyale uygulanabilmesi açısından göz korkutan bir görevdir. Uzaktan eğitim öğrencisi geleneksel örgün eğitim öğrencileri ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı birtakım özelliklere sahiptir

(Uşun, 2006, s.264). Uzaktan eğitimin öğrencilere sunduğu fırsatlar arasında teknoloji kullanımının avantajı, zaman ve mekân sınırlamasının kalkması, eğitimi istedikleri yerde diledikleri biçimde takip ederek kendi konfor alanlarını yaratması, öğrenci ve öğretmenleri ile hem sesli hem de yüz yüze iletişim kurabilmesi ve hayatlarındaki diğer rutinler ile eğitimlerini aynı anda yürütebilmeleri gibi avantajlar yer almaktadır.

Zorlaşan yaşam koşulları bakımından ele alındığında uzaktan eğitim günümüz hayat koşullarında öğrencilere sunulan önemli bir avantajdır. Şehir trafiğinde harcayacağı zamanı ve maddi ve manevi özveriden tasarruf edebilen öğrenci sınır ötesi eğitimlere de katılma fırsatını bulabilir. Şehir dışı veya yurt dışında verilen bir eğitimi çevrim içi yollarla alabilme imkânı veren uzaktan eğitim aynı zamanda yapılan derslerin kayıtlarını da geçmişe yönelik tekrar izleme ve ders tekrarı yapma fırsatını da yakalayabilmektedir.

Yönetim

Yönetim, her kurumsal yapıda olduğu gibi uzaktan eğitim kurumları için de gereklidir. Açık ve uzaktan eğitimde yönetimin görevi kurumun tüm insan gücü ve madde kaynaklarını etkili bir şekilde kullanarak kurumun amaçlarını yerine getirmektir. Bu açıdan uzaktan eğitim kurumlarında yönetimin, okul yönetimleri ile benzerlik göstermesi beklenmektedir (Yavuzalp, 2019, s.149). Yönetim uzaktan eğitimin planlamasında yer alan tüm bileşenlerin doğru işleyip işlemediğini inceler, aksaklıkların giderilmesi için çalışmalar yapan ve uzaktan eğitim sürecinin bir bütün olarak sağlıklı bir biçimde işlemesi için gerekli koordinasyonu sağlar.

Öğretim Yönetim Sistemi

Uzaktan eğitim sürecine başlamadan önce alınacak önemli kararlardan biri de kullanılacak öğretim yönetim sistemidir. Öğretim yönetim sisteminin yapısı, bileşenleri, sunduğu imkanlar ne kadar uygunsa, o kadar tercih edilecektir. Öğretim yönetim sistemini seçerken programın amaçları, hedef kitlenin özellikleri ve sayısı, kullanılacağı ortam, uygulama ve materyaller, öğrenciye yönelik bilgi ve destek hizmetleri dikkate alınmalıdır (Aydemir, 2018, s. 21).

Uzaktan öğrenme için mevcut teknolojilerin çeşitliliğinin her geçen gün artması nedeniyle eğitim ve öğretim sürecinde kullanılacak medya ve teknoloji ile ilgili karar verme birçok faktörün ele alınmasını gerektiren karmaşık bir süreçtir. Çeşitliliğin artması ile internetteki birçok uygulama, metin ses, video ve dijital çoklu ortamı kendi içerisinde birleştirebilmekte, aynı zamanda tel ve iki yönlü iletişim imkânı sunabilmekte ve eş zamanlı/eş zamansız iletişimi de destekleyebilmektedir (Top, 2019, s.45). Türkiye’de faaliyet gösteren yüksek öğretim kurumlarının hemen hemen hepsinin kullandığı bir öğretim sistemi vardır. Bu sistemlerin bazıları yerli yazılımcılar tarafından üretilirken bazıları da yabancı kaynaklı yazılımlardır. Pandemi döneminde en çok kullanılan öğretim yönetim sistemlerinden biri blackboard sistemi olmuştur. Üniversiteler bu sistemi kendi ihtiyaçlarına uygun eklentilerle yeniden kurgulayarak kendi türevlerini geliştirmişlerdir. Gerek Türkiye’de gerekse dünyada pandemide en sık kullanılan öğretim yönetim sistemi ise Zoom adlı yazılım olmuştur. Zoom aslında bir çevrim içi konferans sistemi olsa da sahip olduğu özellikler sayesinde bir eğitim sistemi olarak da kullanılmıştır.

Sunulan Kaynak ve Ortamlar

Öğrencilere uzaktan eğitim sürecinde sunulan kaynak ve ortamlar bu eğitimin başarılı olmasına etki eden önemli faktörlerden biridir. Kaynaklar öğrencilerin öğrenimlerini

gerçekleştirmeleri için kullandıkları bilgi kaynaklarıdır. Bu kaynakların günümüz teknolojisine uygun olması bu eğitimin verimini artırır. Örnek verecek olursak çevrim içi yapılan bir uzaktan eğitim için hazırlanan kaynağın mutlaka multimedya özelliklere sahip olması gerekir. Sadece text – metin olarak verilen notlar öğrencinin sıkılmasına ve derse olan motivasyonunun azalmasına neden olabilir. Bunun için kaynaklarda ve ders sırasında kullanılan sunumlarda ses ve görüntü özelliği içeren, video - podcast - grafik ve benzeri multimedya içeriklerin kullanılması gerekir.

UZAKTAN EĞİTİMİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Uzaktan eğitim ile tüm eğitim kuruluşları, eğitim sisteminde mevcut yüksek maliyetleri düşürme, geleneksel eğitim modelinden daha yüksek verimin alındığı sanal sınıf ortamında mesafeden ve öğrenci sayısından bağımsız bir gruba eğitim verme, yüksek kalitede kurslar düzenleme imkânına kavuşmuşlardır (Arat ve Bakan, 2014, s.368).

Uzaktan eğitim ortamında öğrenci başarısını ölçen, açık ve uzaktan öğrenme yüz yüze eğitimi karşılaştıran birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalar sonucunda ortaya çıkan uzaktan eğitimin avantajlarını Güner (2019) şöyle derlemiştir:

- ❏ *Esneklik*: Kullanılan iletişim teknolojileri yardımı ile öğrenciler istedikleri zaman ve yerlerde öğrenme sürecine katılabilirler. Ayrıca esneklik öğrenciye yoğun iş yaşamı dışında kendi öğrenme programını tasarlayarak uygun olduğu yer ve zamanda öğrenme imkanı sağlar.
- ❏ *Bireyselleşme*: Belirli sınırlar dahilinde açık ve uzaktan eğitim, öğrencilerin kendi öğrenme tempolarında, tercih edilen ortamlarında veya daha rahat bir ortamda öğrenmelerine olanak sağlayabilir.
- ❏ *Maliyet*: Alt yapı maliyetleri ilk kuruldukları aşamada yüksek olsa da bu eğitimlerden yararlanan öğrenci sayılarının fazla olması dolayısıyla uzaktan öğrenme kurslarının fiyatları yüz yüze derslere göre daha düşüktür.
- ❏ *Fırsat eşitliği*: Dünya çapında birçok birey çeşitli imkansızlıklardan veya farklı nedenlerden dolayı eğitim sürecine dahil olamamaktadır. Uzaktan eğitim, maddi imkanı yerinde olmayan, çalışanlar, hastalar ve engellilere de fırsatlar sunmaktadır.
- ❏ *Küreselleşme*: Değişen ve çeşitliliği artan eğitim ihtiyaçları ve internet teknolojisinin gelişimi ile birlikte birçok üniversite sadece kendi çevresinde yaşayan insanlar veya kendi ülke vatandaşları için değil dünya çapında eğitimler düzenlemektedir. Böylece bu öğrenme etkinliklerine farklı ülkelerin vatandaşları katılarak küresel ve birçok açıdan zengin öğrenme ortamları ortaya çıkmaktadır.
- ❏ *Yeni konu alanlarının eğitimi*: Bilim ve teknolojiye değişimler birçok çalışma alanında yeri kuramların, bilgilerin ve uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sürekli artan bilgiye ve yeni konular hakkında eğitimlere erişmek için açık ve uzaktan öğrenme ortamları olanak sağlar.
- ❏ *Yeni teknolojiler ve yöntemler*: Eğitim kurumları açık ve uzaktan eğitim olanakları ve kalitesini iyileştirmek için yeni yöntem ve teknolojileri öğrenme ve öğretme süreçlerine entegre etmektedir. Bu durum da kurum için teknolojinin iyileştirilmesi boyutunda itici bir güç olmaktadır.

Uşun (2006)'a göre ise uzaktan eğitimin en önemli avantajları şöyle özetlenmektedir:

- ✓ Çağdaş öğrencinin değişen ve gelişen yaşam boyu bağımsız öğrenme gereksinimini karşılamaktadır.
- ✓ Sürekli, yaşam boyu, bireysel ve bağımsız öğrenme olanağı sunmaktadır.

Öğrenme ve öğretme süreçlerinde öğrenim yaşı, öğretim amaçları, öğrenme ve öğretme ortamı, yöntem ve teknikler gibi açılardan esneklik ve çeşitlilik sağlamaktadır.

Ancak uzaktan eğitim sahip olduğun pek çok avantajın yanında bazı dezavantajlara da sahiptir. Uşun (2006) bu dezavantajları şu şekilde sıralamıştır:

- ✓ Bilişsel alandaki davranışların kazandırılmasında etkili olmasına rağmen, duyuşsal ve psiko-motor davranışların kazandırılmasında ve uygulamaya dönük disiplinler de etkili değildir.
- ✓ Bireysel ve bağımsız çalışma ve öğrenme alışkanlığı olmayan öğrenciler açısından yeterince etkili olmayabilmektedir.
- ✓ Öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğrenci arasında bire bir iletişim ve etkileşimin oldukça kısıtlı olması bireylerin sosyalleşmesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.
- ✓ Öğrenci destek sistemlerinin sağlanmasında ve sistemde kaynaklar ile alıcılar arasında etkili bir iletişim ve etkileşim sağlanmasında nicel ve nitel bazı sınırlılıklar söz konusu olabilmektedir. Öğrenme güçlükleri ya da öğrenme yetersizlikleri için gereken yardım, rehberlik ya da düzeltme işlemleri yaşanan sorunlarla eşzamanlı olarak çözülememektedir.
- ✓ Öğrenme ve öğretme süreçlerinde kullanılan, yazılı ve basılı materyaller, radyo ve televizyon yayınları ve çağdaş iletişim teknolojilerinin dağıtımı ve erişiminde bazı teknik, mali, ulaşım sorunları ortaya çıkabilmektedir.

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE YAPILAN UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARI

2020 yılı başında Çin'in Wuhan bölgesinde başlayan ve tüm dünyayı saran koronavirüs salgını, ilk, orta ve lise dengi okullar yanı sıra üniversitelerde eğitim gören 1,5 milyardan fazla öğrencinin eğitim sürecini de etkilemiştir. Salgın nedeniyle etkilenen öğrenci sayısı, dünyadaki kayıtlı öğrencilerin yaklaşık yüzde 90'ını oluşturmaktadır (Bozkurt ve Sharma, 2020, s i).

Salgının başlamasının hemen ardından Çin, virüsün yayılmasını önlemek için ülke çapında okulları kapatarak, uzaktan eğitime geçmiştir. Bu dönemde uzaktan eğitime geçen ilk ülke Çin olmuştur.

Çin salgını ile derhal 221 platformda sağlanan 401 sanal deneysel simülasyon kursları dahil olmak üzere 24.000 çevrimiçi kurs açmak için bir eylem planı geliştirmiş ve çevrimiçi eğitimler Çin Eğitim Bakanlığı tarafından koordine edilmiştir. Bu büyük ölçekli çevrimiçi eğitimin verimliliği hakkında fikir edinmek için Çin'deki Güneydoğu Üniversitesi'ndeki 39.854 öğrenci arasında yapılan istatistiksel bir araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin yaklaşık yüzde 50'si planlanan öğretim hedeflerine tam olarak ulaştığı, yüzde 46'sında ise temel olarak ulaşıldığı belirtilmiştir. İlginç bir şekilde, çoğu öğrenci, öğretmenlerin eğitimin sürekliliğini sağlamanın yanı sıra, karantinadan kaynaklanan zihinsel stresle mücadele etmelerine yardımcı

olmak için dersler sırasında pozitif enerji getirdiğini kabul etmiştir (Sun vd. 2020). Bu deneyim küresel çapta en büyük uzaktan eğitim uygulamalarının da başlangıcı olmuştur. İnternet yoluyla uygulanan uzaktan eğitim pandemi sayesinde tüm dünyanın gündemine gelmiş ve adeta eğitimin bir can simidi olmuştur.

Koronavirüs salgını Mart ayında Türkiye’de de etkili olmuş ve bu süreçle beraber ilk ve orta dereceli okullar yanı sıra yüksek öğretim kurumları tatil edilmiştir. Pandemi karantinasında eğitim sürecinin devam etmesi için uzaktan eğitim uygulamalarına geçilmiştir.

Salgının yaygınlaşmasıyla beraber Türkiye’de YÖK’ün 18 Mart 2020’de aldığı karar uyarınca örgün ön lisans, lisans ve lisansüstü programlarında teorik derslerin uzaktan eğitimle yürütülmesinde üniversitelere yetki devri yapılmıştır. Bu yetki devri sonrasında Türkiye’deki üniversiteler örgün programlardaki teorik dersleri çeşitli uzaktan eğitim yöntemleriyle yürütmeye başlamıştır. YÖK, 26 Mart 2020 tarihinden itibaren bahar dönemi eğitim sürecinin sadece uzaktan eğitim, açık öğretim, dijital öğretim imkânları ile sürdürülmesine karar vermiştir (Karadağ ve Yücel, 2020, s.2).

23 Mart 2020’te Türkiye, yaklaşık 18 milyon ilköğretim, ortaokul ve lise öğrencisi için TV tabanlı uzaktan eğitim başlamıştır. Uzaktan eğitim, devlet tarafından işletilen Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) kanalları üzerinden yayınlanmıştır. 2019-2020 öğretim yılında uzaktan eğitim süreci 19 Haziran’da sona ermiştir.

Korona virüs salgını nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından başlatılan uzaktan eğitimde aktif olarak kullanılan EBA, 3.1 milyar tıklama ile dünyanın en çok ziyaret edilen 3. eğitim sitesi ve Türkiye’nin en çok ziyaret edilen 10. internet sitesi olmuştur. EBA mobil uygulaması Android telefonlar ile 16 milyon 700 bin kez, iOS cihazları için ise 1 milyon 800 bin kez indirilmiştir. TRT EBA 2 bin 516 saat yayın yapmış ve 7 milyon 383 bin 213 öğrencinin yanı sıra 1 milyon 30 bin 516 öğretmen de EBA’yı aktif olarak kullanmıştır. TRT EBA uzaktan eğitim yayınları için Ankara ve İstanbul’da 10 farklı stüdyoda dersler hazırlamıştır. Çekimlere 93 şubeden 674 öğrenci katılmış ve toplam 2 bin 358 ders videosu hazırlanmıştır. Sanat, spor, bilim ve rehberlik faaliyetlerine ek olarak, uzaktan eğitim sürecinde ebeveynler için özel programlar da yayınlanmıştır (MEB, 2020).

23 Mart- 19 Haziran 2020 tarihleri arasında TRT EBA TV İlköğretim Okulu, TRT EBA TV Ortaokulu ve TRT EBA TV Lisesi kanallarında toplam 2 bin 516 saat yayın yapılmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde 7 milyon 383 bin 213 öğrenci ile 1 milyon 30 bin 516 öğretmen EBA’yı aktif olarak kullanmıştır. Yayınlar, 18 milyon öğrencinin 24 saat 7 gün boyunca kullanmasına izin veren bir yapıya dönüştürülmüştür. Bu arada, uzaktan eğitim sürecinde öğrenci ile öğretmen arasındaki mesafeyi ortadan kaldırarak interaktif öğretime yönelik canlı sınıf uygulaması da başlatılmıştır. Böylece EBA canlı sınıf uygulamasında 5 milyon 954 bin ve 174 canlı sınıf düzenlenmiştir. Bakanlık ayrıca, 8. ve 12. sınıf öğrencileri için Yükseköğretim Kurumları Sınavında (YKS) ve Lise Giriş Sınavında (LGS) ortaya çıkacak soruları içeren dersleri kapsayan programlar hazırlamıştır (MEB, 2020).

Türkiye’de korona virüs salgını sonrasında üniversiteler de kendi bünyelerinde uzaktan eğitime geçmiş ve sınavlar da genel olarak uzaktan gerçekleştirilmiştir. Bu konuda öncül araştırmalardan bir tanesi Karadağ ve Yücel (2020) tarafından gerçekleştirilmiştir. 163 üniversitede öğrenim gören 17.939 öğrenci ile yapılan çalışma kapsamında lisans öğrencilerinin yüzde 63’ünün internet bağlantısının olmadığı, üçte birinin bilgisayar ya da tablete sahip

olmadığı ve dörtte birinin internet bağlantısı ve bilgisayarının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin çevrimiçi uzaktan eğitimler konusunda memnuniyetleri ile ilgili yapılan değerlendirmede ise çalışmaya katılan öğrencilerin Yükseköğretim Kurulu'ndan memnun iken, eğitim gördükleri üniversitelerin dijital içeriklerinden memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde başlayan Covid-19 kaynaklı salgın kısa sürede tüm dünyaya yayılarak bir pandemiye dönüşmüştür. Bu süreçte gündelik hayat bütün dünyada sekteye uğramış, insanların toplu halde bir arada bulunduğu tüm kurum ve kuruluşlar geçici olarak kapatılmış ve karantinalı günler başlamıştır. Kapatılan kurumlar arasında eğitim kurumları da yer almış ve eğitimlere önce ara verilmiş, sonrasında ise sürecin uzayacağını anlaşılmaması üzerine uzaktan eğitim modeline geçilmiştir. Uzaktan eğitim modelinden en çok etkilenenler sistemin asli unsurlarından biri olan öğrenciler olmuştur. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de uzaktan eğitime geçiş çok ani olmuş ve ek çok kurum buna hazırlıksız yakalanmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin Covid-19 pandemi döneminde yaşadıkları uzaktan eğitim deneyiminin özelinde uzaktan eğitime yönelik görüşlerinin betimlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada İstanbul'da 14 farklı üniversitede eğitim gören rassal seçilen toplam 1300 öğrenciye Google Forms uygulamasıyla hazırlanan anket gönderilmiştir. 980 yüksek eğitim gören öğrenci araştırmaya katılmayı kabul ederek anketi doldurmuştur.

Bu kapsamda uygulanan araştırmada katılımcıların cinsiyetleri ve yaşları gibi demografik soruların yanı sıra 18 ifadeden oluşan 5'li Likert tipte uzaktan eğitim ölçeği kullanılmıştır. Araştırma ölçeğinde Çobanoğlu ve Doğan'ın (2020) Güney Florida Üniversitesinde kullandığı 'Uzaktan Eğitim Anketi'nde kullanılan ölçek referans alınmıştır. Anket yöntemi ile uygulanan araştırmaya ayrıca araştırmacı tarafından 'uzaktan eğitimin yararları', 'dezavantajları', 'öğretim üyesinin sahip olması gereken özellikler', 'uzaktan eğitimin geleneksel eğitime bir alternatif olup olamayacağı' ve 'gelecekte dijital kampüslerin geleneksel kampüslerin yerini alıp almayacağına' yargılarına yönelik açık uçlu beş soru eklenmiştir. Araştırmada faktör analizi yapılmış ve SPSS 23 istatistik yazılı yardımıyla bulgular analiz edilmiştir. Araştırma İstanbul ilinde faaliyet gösteren üniversitelerin lisans düzeyinde eğitim gören 980 öğrencisi ile sınırlıdır. Araştırmada cevabı aranan soru 'Üniversitede eğitim gören öğrencilerin pandemi döneminde yaşanan uzaktan eğitim uygulaması deneyiminden yola çıkarak uzaktan eğitime yönelik genel görüşleri ile ilgili görüşleri nedir?' olmuş ve bu konu hakkında İstanbul örnekleminde bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırmada yer alan alt sorular şöyledir:

- ❑ Uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları nelerdir?
- ❑ Uzaktan eğitim sırasında bir öğretim üyesinin sahip olması gereken özellikler nelerdir?
- ❑ Uzaktan eğitim geleneksel eğitime bir alternatif olabilir mi?
- ❑ Gelecekte dijital kampüslerin yerini alabilir mi?

Çalışma, İstanbul dışındaki illerde yapılan diğer araştırmalarda elde edilen verilerin bir metropol konumunda olan İstanbul'da eğitim gören öğrencilerin verileriyle kıyaslanarak, uzaktan eğitimin geleceği hakkında bir fikir vermesi açısından iletişim ve eğitim uygulamalarına bir referans çalışma olmayı amaçlamaktadır.

Araştırmada Elde Edilen Bulgular ve Analizleri

Araştırmanın analizi sırasında önce ankette kullanılan 5’li likert tipteki 18 ifadeden oluşan ölçeğin faktör yapısının tespit edilebilmesi için faktör analizinden faydalanılmıştır. Faktör analizinde öncelikle örneklemin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi için KMO ve Bartlett Küresellik testlerinden faydalanılmaktadır. Çalışmada kullanılan ölçeğin KMO değeri 0,913 olarak gerçekleşmiş, Bartlett Küresellik testinin ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,05$) görülmüştür. Analizlere göre, KMO değerini 0,60 büyük olması ve Bartlett testinin anlamlı olması ölçeğin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2006, s. 179).

Verilerin faktör analizine uygun olduğu belirlenen ölçeğe açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizinin ardından verilerin dört faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Varyansın %62,25’ini açıklayabilen bu dört faktör, araştırmacı tarafından F1: Uzaktan Eğitime Karşı Olumlu Duygular, F2: Geleneksel Eğitime Göre Avantajlar, F3: Ders Hocasıyla Etkili İletişim, F4: Uzaktan Eğitime Karşı Olumsuz Duygular olarak isimlendirilmiştir. Faktör analizine ilişkin örneklem yeterliliği, varyansın açıklanan yüzdesi ve faktör yükleri, bütünsel olarak Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Faktör Analizi

Örneklem Yeterliliği				
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçütü			0,913	
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Kikare		837,501	
	Serbestlik Derecesi		153	
	P		0,000	
Varyansın Açıklanan Yüzdesi				
Faktör	Özdeğer	Varyansın Yüzdesi	Kümülatif Yüzde	
F1	7,221	40,118	40,118	
F2	1,533	8,516	48,634	
F3	1,257	6,983	55,617	
F4	1,196	6,642	62,259	
Faktör Yükleri				
	F1	F2	F3	F4
S17	0,796			
S8	0,758			
S10	0,735			
S15	0,710			
S13	0,661			
S18	0,653			
S16	0,600			
S4	0,586			
S6		0,735		
S11		0,713		
S9		0,625		
S12		0,588		
S3			0,757	
S5			0,747	
S1			0,575	
S7				0,692
S14				0,511
S2				0,477

Faktör analizi sonucunda faktör yapısı tespit edilen ölçeğe bir sonraki aşamada güvenilirlik analizi uygulanmaktadır. Güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısından faydalanılmaktadır. İlgili katsayı 0 ile 1 arasında bir değer alır ve 1'e yaklaştıkça anketin güvenilirliği artar. Katsayının 0,70'in üzerinde olduğu durumlarda anketin güvenilir bir anket olduğu yorumu yapılmaktadır (Cihangiroğlu vd, 2011, s.85). Yapılan Güvenilirlik Analizi sonucunda, çalışmada kullanılan ölçeğin güvenilirlik değerinin 0,907 olarak gerçekleştiği, alt faktörlerin güvenilirlik katsayılarının da 0,700'den büyük olduğu görülmüştür. Dolayısıyla çalışmada kullanılan ölçek, son derece güvenilir sonuçlar vermektedir.

Tablo 3. Güvenilirlik Analizi

	Cronbach's Alpha	N
F1	0,901	8
F2	0,773	4
F3	0,745	3
F4	0,707	3
Ölçek	0,907	18

Çalışmada kullanılan ölçeğe ilişkin ön analizler gerçekleştirildikten sonra analize geçilmiştir. Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 4'te görülmüştür. Buna göre katılımcıların %55,1'i kadın, %44,9'u ise erkektir.

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

	n	%
Erkek	440	44,9
Kadın	540	55,1
Toplam	980	100,0

Ölçeğe ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 5'te sunulmuştur. Buna göre katılımcıların en olumlu görüş bildirdiği ilk üç ifade şunlardır:

- 6. ifade olan “Uzaktan eğitim dersleri sırasında geleneksel derslere göre daha az yorucu geçti (3,69±1,196)”
- 11. ifade olan “Uzaktan eğitim ile yapılan dersler benim için rahat geçti (3,53±1,278)” ve
- 5. ifade olan “Çevrimiçi eğitim sırasında kullandığım teknoloji oldukça güvenilirdi (3,40±1,110)”

Katılımcıların en olumsuz görüş bildirdiği ilk üç ifade ise şunlardır:

- 8. ifade olan “Bütün derslerin uzaktan eğitim / çevrimiçi verilebileceğini düşünüyorum (2,22±1,381)”
- 7. ifade olan “Uzaktan eğitim sırasında yapılan derslerde sınıf içi tartışmalara katılım düzeyi geleneksel derslere göre daha düşük oluyor (1,91±1,066)”

- 4. ifade olan “Çevrimiçi eğitimin yüz yüze eğitimle aynı olduğunu düşünüyorum (1,82±1,134)”.

Tablo 5. Betimleyici İstatistikler

	X	SS	Basıklık	Çarpıklık
1. Uzaktan eğitim dersleri sırasında ders hocasıyla daha iyi iletişim kurabildim.	2,81	1,207	0,203	-0,701
2. Uzaktan eğitim dersleri hiç sıkıcı geçmedi	2,99	1,010	-0,041	-0,159
3. Uzaktan eğitim derslerinde ders hocası bizi rahatlıkla kontrol edebildi.	3,05	1,205	-0,100	-0,979
4. Çevrimiçi eğitimin yüz yüze eğitimle aynı olduğunu düşünüyorum.	1,82	1,134	1,540	1,732
5. Çevrimiçi eğitim sırasında kullandığım teknoloji oldukça güvenilir.	3,40	1,110	-0,614	-0,391
6. Uzaktan eğitim dersleri geleneksel derslere göre daha az yorucu geçti.	3,69	1,196	-0,859	-0,043
7. Uzaktan eğitim sırasında yapılan derslerde sınıf içi tartışmalara katılım düzeyi geleneksel derslere göre daha düşük oluyor.	1,91	1,066	1,230	0,895
8. Bütün derslerin uzaktan eğitim/çevrimiçi verebileceğini düşünüyorum.	2,22	1,381	0,712	-0,896
9. Uzaktan eğitim dersleri benim için sınıfta yapılan derslerden daha konforlu	3,24	1,355	-0,433	-1,014
10. Uzaktan eğitim derslerinde aldığım derslerde daha fazla bilgi edindim.	2,48	1,220	0,257	-0,972
11. Uzaktan eğitim ile yapılan dersler benim için daha rahat geçti.	3,53	1,278	-0,750	-0,338
12. Uzaktan eğitim ile yapılan dersler teknolojik sorunlar nedeniyle çok sinir bozucu.	2,45	1,228	0,410	-0,955
13. Uzaktan eğitim ile yapılan derslere motive olmam çok zordu.	2,79	1,431	0,193	-1,298
14. Uzaktan eğitim ile yapılan derslerde kullanılan ders kaynakları daha az oluyor.	2,87	1,071	0,064	-0,618
15. Uzaktan eğitim / çevrimiçi eğitimin geleceğin eğitim biçimi olduğuna inanıyorum.	2,84	1,352	0,023	-1,209
16. Uzaktan eğitim ile aldığım derslerin eğitiminden çok memnun kaldım.	2,93	1,169	-0,057	-0,447
17. Arkadaşıma uzaktan eğitim aracılığı ile ders almalarını önerebilirim.	2,71	1,235	-0,005	-1,070
18. Bir sonraki dönemde de uzaktan eğitim ile dersler almayı dört gözle bekliyorum.	2,28	1,345	0,777	-0,523
F1. Uzaktan Eğitime Karşı Olumlu Duygular	2,51	0,989	0,494	-0,334
F2. Geleneksel Eğitime Göre Avantajlar	3,23	0,976	-0,308	-0,732
F3. Ders Hocasıyla Etkili İletişim	3,09	0,898	0,184	-0,760
F4. Uzaktan Eğitime Karşı Olumsuz Duygular	2,59	0,710	0,412	-0,061

Tablo 5’te ölçekteki ifadelerin tek tek betimleyici istatistikleri görüldüğü gibi, faktörlere ilişkin betimleyici istatistikler ve basıklık ve çarpıklık değerleri de belirtilmiştir. Faktörlerin basıklık ve çarpıklık değerleri, verilerin normal dağılım varsayımını sağlayıp sağlamadığının kontrolünde incelenmektedir. Verilerin normal dağılım varsayımını karşılaması için basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında olması gereklidir. Verilerin bu aralıkta olması

durumunda normallik varsayımının karşılandığı, bu nedenle de parametrik testlerin uygulanabileceği anlamına gelmektedir. Faktörlerin basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğinde, tüm faktörlerin ilgili değerlerinin limit aralıkta olduğu görülmüş, bu nedenle de normallik varsayımını karşıladığı ve parametrik testlerin kullanılabilmesi belirlenmiştir. Bu nedenle de cinsiyete göre değişkenliklerin incelenmesinde parametrik testlerden bağımsız örneklem t testinden faydalanılmıştır. Yapılan bağımsız örneklem t testinin sonuçları Tablo 6’da görülmektedir. Buna göre katılımcıların uzaktan eğitime yönelik görüşleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 6. Cinsiyete Göre Değişkenlik

	Erkek (n=44)	Kadın (n=54)	t	p
Uzaktan Eğitime Karşı Olumlu Duygular	2,338±0,977	2,645±0,985	-1,543	0,126
Geleneksel Eğitime Göre Avantajlar	3,187±0,937	3,263±1,014	-0,384	0,702
Ders Hocasıyla Etkili İletişim	3,060±0,869	3,104±0,928	-0,242	0,809
Uzaktan Eğitime Karşı Olumsuz Duygular	2,636±0,732	2,549±0,694	0,602	0,549

ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN NİTEL BULGULAR VE ANALİZLERİ:

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada elde edilen bulguların nitel analizleri araştırmanın aynı zamanda soruları olan beş farklı grupta analiz edilmiştir.

Uzaktan Eğitimin Avantajları ile İlgili Yapılan Analizler

Araştırmaya katılanların uzaktan eğitimin avantajlarına yönelik görüşlerinin temalarına göre dağılımı Tablo 7’de görülmektedir. Buna göre erkek katılımcılar en çok derslerin tekrarlarına erişim imkanını avantaj olarak görürken, eğitim maliyetinin düşmesine de vurgu yapmışlardır. Ayrıca zamandan ve mekândan bağımsızlık ile ulaşım problemlerinin olmaması da erkek katılımcıların dile getirdiği konular arasında yer almıştır.

Kadın katılımcıların görüşleri ise uzaktan eğitimin düşük maliyetli olması, ulaşım probleminin olmaması, tekrarlarına erişim imkânı ve zamandan ve mekândan bağımsız olması etrafında şekillenmektedir.

Tablo 7: Katılımcıların Uzaktan Eğitimin Avantajlarına Yönelik Görüşlerinin Temalarına Göre Dağılımı

	Erkek %	Kadın %	Toplam İçinde %
Coğrafi engelleri ortadan kaldırması	6,35	4,00	5,14
Yaşam boyu öğrenmeyi desteklemesi	5,29	7,50	6,43
Tekrarlarına erişim imkânı	20,11	16,50	18,25
Eğitimde fırsat eşitliği sağlaması	15,34	9,00	12,08
Düşük maliyetli olması	17,99	19,50	18,77
Zamandan ve mekândan bağımsız olması	14,29	15,50	14,91
Çalışan / çocuklu kesimin eğitime devam etmesini sağlaması	7,94	12,00	10,03
Ulaşım probleminin olmaması	12,70	16,00	14,40

Coğrafi engellerin ortadan kaldırılması teması altında dile getirilen görüşler, eğitimin üniversitenin kurulu olduğu ilde hatta ülkede dahi bulunmaksızın eğitim imkanından faydalanmayı ifade etmektedir.

“Yaşam boyu öğrenmeyi desteklemesi” teması altında dile getirilen görüşler, genel hatlarıyla uzaktan eğitimin “iş hayatıyla dahi paralel olarak yürütülebileceği” ve “ileri yaşlarda öğrenmenin devamlılığını sağlayabileceği” etrafında şekillenmiştir.

“Tekrarlarına erişim imkânı” teması altında dile getirilen görüşler, geleneksel eğitimde olmayan dersin tekrarlarına erişim imkanının uzaktan eğitimin en önemli avantajı olduğunu savunan niteliktedir. Böylece “ders kaçırma derdi ortadan kalkmakta”, “ders kaçırılrsa dahi o derse erişilebilmekte”, “anlaşılmayan konular tekrar dinlenebilmekte” ve “derslerin tekrarlarına istenilen zamanda tekrar erişilebilmektedir”.

“Eğitimde Fırsat Eşitliği Sağlaması” teması altında dile getirilen görüşler, uzaktan eğitimin internet üzerinden verilmesi nedeniyle internet erişimine sahip olan “herkesin” faydalanabilmesini ve “barınma, yeme içme gibi masraflar nedeniyle bulunduğu şehirden ayrılamayanlar için eğitimin devamlılığını sağlaması” etrafında şekillenmektedir. Bu yolla “herkes eşit bir şekilde eğitim imkanından faydalanabilmektedir.”

“Düşük maliyetli olması” teması altında dile getirilen görüşler, özellikle şehir dışında okuyanlar için büyük problem olan barınma ve gıda masrafları ile ulaşım giderlerinin olmaması nedeniyle daha uygun maliyetler ile eğitim öğretim imkanına sahip olmayı savunan niteliktedir. Bu tema altında dile getirilen görüşler, genel olarak eğitimde fırsat eşitliği teması ile birlikte dile getirilmiştir.

“Zamandan ve mekândan bağımsız olması” teması altında dile getirilen görüşler, genel olarak “ders içeriklerine istenilen herhangi bir yerde ve istenilen herhangi bir zamanda erişebilme imkanına” vurgu yapmaktadır. Böylece eğitime her an her yerde devam edilebilmektedir.

“Ulaşım Probleminin Olmaması” teması altında dile getirilen görüşler, “okula gitmek için yola çıkmak zorunda olmamak”, “trafikte zaman kaybetmek zorunda kalmamak” ve “kalabalığa karışmak zorunda kalmamak” etrafında şekillenmektedir. Bu tema, genel olarak “zamandan ve mekândan bağımsız olma” ve “düşük maliyetli olma” temaları ile dile getirilmiştir.

“Çalışan / çocuklu kesimin eğitime devam etmesini sağlaması” teması altında dile getirilen görüşler cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Erkekler genel itibarıyla “çalışan kesime” vurgu yaparken, kadınlar ise daha çok “çocuklu kesime” vurgu yapmaktadır. Özellikle kadınlar, “çocuk nedeniyle eğitime ara vermek zorunda kalanlar için uzaktan eğitimin önemli bir alternatif olduğunu” savunmuştur. Erkekler ise “çalışmak zorunda kaldığı için öğrenimine ara vermek / son vermek zorunda kalanlar için uzaktan eğitimin iyi bir alternatif olduğunu” savunmuştur.

Uzaktan Eğitimin Dezavantajları

Araştırmaya katılanların uzaktan eğitimin dezavantajlarına yönelik görüşlerinin temalarına göre dağılımı Tablo 8’de sunulmuştur. Buna göre hem erkek hem de kadın katılımcılar, derse odaklanamama problemine vurgu yaparak herkesin aynı iç disipline sahip

olmadığını dile getirmiştir. Sonrasında ise en çok teknik yetersizliklerin eğitimi aksatma ihtimali ve sosyalleşememe gibi dezavantajlar yer almıştır.

Tablo 8. Katılımcıların Uzaktan Eğitimin Dezavantajlarına Yönelik Görüşlerinin Temalarına Göre Dağılımı

	Erkek	Kadın	Toplam İçinde
	%	%	%
Herkesin iç disipline sahip olmaması / Odaklanamama	25,97	25,27	25,59
Teknik yetersizliklerin eğitimi aksatma ihtimali	20,13	17,74	18,82
Yüz yüze iletişim imkanının olmaması	12,34	15,05	13,82
Uygulama ağırlıklı derslerin yapılamaması	14,29	15,05	14,71
Ders sürelerinin kısalması	9,74	7,53	8,53
Sosyalleşememek	17,53	19,35	18,53

“Herkesin iç disipline sahip olmaması / odaklanamama” teması altında dile getirilen görüşler, genel itibarıyla “derslerin ev ortamında dinlenmesi nedeniyle çok fazla rahatsız edenin olması”, “ders öncesinde kampüste / sınıf önünde geçirilen zamanın derse mental açıdan hazırlanmayı sağladığı, ancak ev ortamında bu olanaktan mahrum kalındığı”, “geleneksel eğitimde derste sıkılınca kısa sürede tekrar derse dönmek mümkünken, uzaktan eğitimde odaklanma probleminin çok uzun sürdüğü” görüşleri etrafında şekillenmiştir.

“Teknik yetersizliklerin eğitimi aksatma ihtimali” teması altında dile getirilen görüşler, uzaktan eğitimin doğası gereği internete bağımlı olduğu, ancak internet ile ilgili problemler söz konusu olduğunda eğitimin zorlaştığı görüşleri zikredilmiştir. Buna göre “internetle bağlanamama” en büyük problem olmuştur. Sonrasında “ödevleri gönderirken yaşanan kesintiler nedeniyle ödevin iletildi gözükmemesine rağmen eğitim kurumunun sistemine ulaşmaması nedeniyle düşük not alınması”, “ders esnasında hocanın dersi anlatırken bağlantı koptuğunda anlatmaya devam etmesi, dolayısıyla dersin kaçırılma ihtimalinin çok yüksek olması” gibi problemler dile getirilmiştir.

“Yüz yüze iletişim imkanının olmaması” teması altında dile getirilen görüşler, öğrenim faaliyetinin doğasına vurgu yapmaktadır. Buna göre “hocalar ders anlatırken anlaşılmayan konuyu öğrencinin yüzünden dahi anlayıp tekrar anlatırken, uzaktan eğitimde bu imkân yoktur”. Ayrıca uzaktan eğitimde “etkili iletişim teknikleri kullanılamamaktadır”.

“Uygulama ağırlıklı derslerin yapılamaması” teması altında dile getirilen görüşler, özellikle fen bilimleri alanındaki laboratuvar ve atölye gibi uygulama yapılması gereken derslerin yapılamamasına vurgu yapılmıştır.

“Ders sürelerinin kısalması” teması altında dile getirilen görüşlerde geleneksel eğitimle uzaktan eğitim arasında ders süresi bakımından kıyaslama yapılmıştır. Buna göre “geleneksel eğitimde dersler 3-4 saat sürerken, uzaktan eğitimde 40-45 dakika sürmektedir”. Bu da “derslerin etkinliğinin azalmasına” neden olduğu savunulmuştur.

“Sosyalleşememek” teması altında dile getirilen görüşlerde üniversitenin yalnızca eğitim öğretim ortamı olmadığı, buna ek olarak önemli bir sosyalleşme ortamı olduğu ve uzaktan eğitimle bu işlevden mahrum kalındığının altı çizilmiştir.

Öğretim Üyesinin Sahip Olması Gereken Özellikler

Araştırmaya katılanların öğretim üyelerinin sahip olması gereken özelliklerine yönelik görüşlerinin temalarına göre dağılımı Tablo 9'da derlenmiştir. Buna göre öğretim üyelerinin teknolojik bilgilerinin yeterli olmaması konusu en sık telaffuz edilen özellik olmuştur. Öğrenciyi motive edip konsantrasyonunu toplamasına yardımcı olması gerektiği konusu ve teknolojik yeterlilik öğrenciler tarafından öğretim üyelerinin sahip olması gereken en önemli özellikler olarak dile getirilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Öğretim Üyelerinin Sahip Olması Gereken Özelliklerine Yönelik Görüşlerinin Temalarına Göre Dağılımı

	Erkek	Kadın	Toplam
	%	%	%
Teknolojik bilgileri / donanımları yeterli olmalıdır.	28,36	29,68	29,07
Konuların özünü anlatabilmelidir.	15,67	15,48	15,57
Dinamik ve canlı bir şekilde ders anlatmalıdır.	14,18	15,48	14,88
Öğrenciyi motive edebilmelidir.	20,15	20,00	20,07
Öğrencinin konsantrasyonunu toplamasına yardımcı olmalıdır.	21,64	19,35	20,42

“Teknolojik bilgileri/donanımları yeterli olmalıdır” teması altında dile getirilen görüşler, ‘uzaktan eğitimin doğası gereği gereken asgari düzeyde teknolojik bilgiye ve donanıma sahip olmak’ olarak açıklanmıştır. Buna göre öğretim üyesinin “teknolojik açıdan ders esnasında ihtiyaç duyulabilecek dosya gönderme, dosya alma gibi en temel bilgilere” sahip olması gereklidir. Ayrıca “ders işlerken kullandığı bilgisayarı, kamerası ve mikrofonu gibi donanımlarının da mümkün olduğunca yeni ve sorunsuz bir şekilde ders işlenmesine yardımcı olacak nitelikte olması” gereklidir.

“Konuların özünü anlatabilmelidir” teması altında dile getirilen görüşler, azalan ders sürelerine vurgu yapmaktadır. Katılımcılar, normal derslerin 3-4 saat sürerken, uzaktan eğitimlerin 40-45 dakika sürmesi nedeniyle “konunun anlaşılmasını sağlayacak şekilde özünü anlatabilmesi yetkinliğine sahip olması gerektiğini dile getirmiştir.

“Öğrencinin konsantrasyonunu toplamasına yardımcı olmalıdır” teması altında dile getirilen görüşler, derslerin ev ortamında işlenmesi nedeniyle zaten çok fazla uyarın olduğunu, bunun da konsantrasyon kaybına neden olduğunu, öğretim üyelerinin ses tonu ve vurgulamalar yoluyla öğrencinin konsantrasyonunu yeniden toplamasına yardımcı olabilecek şekilde ders anlatması gerektiğini içermektedir.

“Dinamik ve canlı bir şekilde ders anlatmalıdır” teması altında dile getirilen görüşler, konsantrasyon problemiyle birlikte dile getirilmiştir. Buna göre uzaktan eğitimde odaklanamama en büyük problemken ve ev ortamında ders işlenirken, öğretim üyesinin de tekdüze ve sıkıcı bir şekilde ders anlatması, zaten var olan odaklanamama problemini artıracaktır.

“Öğrenciyi motive edebilmelidir” teması altında dile getirilen görüşler de konsantrasyon problemine vurgu yapmaktadır. Katılımcılar, uzaktan eğitim ile öğrencilerin eğitim - öğretimden uzaklaştığını ve motivasyon kaybı yaşadığını savunmuş, öğretim üyelerinin ders

anlatırken ses tonu ve vurgulamalarının yanında odaklanmayı sağlayacak ve öğrencilerin kaybolan motivasyonlarını yeniden kazanmalarını sağlayacak şekilde ders anlatması gerektiğini dile getirmişlerdir.

Uzaktan Eğitimin Geleneksel Eğitime Bir Alternatif Olup Olamayacağı Konusu

Uzaktan eğitimin geleneksel eğitime bir alternatif olup olmayacağı konusunda katılımcılar ortak noktada buluşamamıştır. Uzaktan eğitimin geleneksel eğitime bir alternatif olabileceğini savunanlar (%68) , uzaktan eğitimin avantajlarına odaklanırken, uzaktan eğitimin geleneksel eğitime bir alternatif olamayacağını savunanlar (%32) ise uzaktan eğitimin dezavantajlarını ön plana alarak görüşlerini temellendirmektedir.

Uzaktan eğitimin geleneksel eğitime bir alternatif olabileceğini savunanlar bunun her ders için mümkün olmasa da daha hafif, sözel ya da seçmeli dersler için mümkün olduğunu, bu gibi dersler için uzaktan eğitimin yeterli olabileceğini dile getirerek geleneksel eğitime ihtiyaç olmadığını savunmuşlardır. Öte yandan, uzaktan eğitimin “geleceğin eğitim yöntemi” olduğunu savunanlar ise “sistemdeki aksaklıkların giderilmesi durumunda” geleneksel eğitime ihtiyaç kalmayacağını savunmuştur.

Uzaktan eğitimin geleneksel eğitime bir alternatif olamayacağını savunanlar ise uzaktan eğitimde yaşanan konsantrasyon problemini ön plana çıkarmıştır. Geleneksel eğitimde dahi yer yer dersten kopmalar yaşanırken, uzaktan eğitimin ev ortamında işlenmesi nedeniyle ortaya çıkan odaklanamama probleminin öğretim faaliyetinin etkinliğini düşürdüğünü, bu nedenle de uzaktan eğitimin geleneksel eğitimin bir alternatifi değil, ancak tamamlayıcısı olabileceğini savunmuşlardır.

Gelecekte Dijital Kampüslerin Geleneksel Kampüslerin Yerini Alıp Alamayacağı Konusu

Uzaktan eğitimin verildiği platformların (dijital kampüslerin) gelecekte geleneksel kampüslerin yerini alıp almayacağı konusunda da uzaktan eğitimin geleneksel eğitime bir alternatif olup olmayacağı konusunda olduğu gibi ortak bir noktada buluşulamamıştır. Ancak, bu konuda olumsuz görüşler daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Dijital kampüslerin geleneksel kampüslerin yerini alacağını savunanlar (%45), uzaktan eğitimin geleceğin eğitim yöntemi olduğunu, bu nedenle de gelecekte geleneksel kampüslere ihtiyaç kalmayacağını savunmaktadır. Geleneksel kampüslerin gelecekte de varlıklarını sürdüreceğini belirtenler ise uzaktan (%55) eğitimin dezavantajlarına vurgu yapmaktadır.

Dijital kampüslerin geleneksel kampüslerin yerini alacağını savunanlar, bu görüşlerini dile getirirken “internetin artık hayatın her alanında işlevi olduğunu”, “market alışverişlerinin dahi internetten yapıldığını”, “eğitimin de bu dönüşümün geri planında kalmasının mümkün olmadığını” savunmuştur.

Dijital kampüslerin geleneksel kampüslerin yerini alamayacağını savunanlar ise eğitimden ziyade sosyallik konusuna vurgu yapmaktadır. Geleneksel kampüslerin eğitim öğretimin yanında sosyalleşme gibi insan hayatı için son derece önemli bir konuya olan katkıları olduğunu savunanlar, dijital kampüslerde bu imkanın olmaması nedeniyle gelecekte dijital kampüslerin geleneksel kampüslerin yerini tam olarak alamayacaklarını savunmuştur.

SONUÇ

Açık ve uzaktan eğitim, öğrenenlerin birbirlerinden, öğretmenlerden ve diğer öğrenme kaynaklarından fiziki anlamda uzak olduğu, paylaşım ve etkileşimin çeşitli iletişim teknolojileri ile desteklendiği kurumsal bir öğretme-öğrenme yöntemidir. Geçmiş 300 yıl önceye dayanan bu eğitim sistemi günümüzde özellikle iletişim olanaklarının gelişmesi ve yaygınlaşması ile çok daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır.

Türkiye’de Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi’nin kurulması ile gelişim gösteren uzaktan eğitim uygulamaları, günümüzde hem mesleki hem de yaygın eğitim sürecinde oldukça ilerleme kaydetmiştir. 2020 yılında yaşanan küresel pandemi sürecinde hem ilk ve orta dereceli hem de yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitim uygulamaları kullanılarak eğitimin sekteye uğraması önlenmiştir. Bu mecburi başlangıç tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hemen hemen tüm eğitim görenlerin uzaktan eğitim deneyimini yaşamasına neden olmuştur.

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uzaktan eğitim kurumları ve buralarda eğitim gören kişi sayısına bakıldığında tüm dünyada uzaktan eğitim konusunda önemli bir talep patlaması yaşandığını söyleyebiliriz. Bu talepler doğrultusunda uzaktan eğitim kurumları diploma, sertifika ve kurs programları düzenleyerek eğitimi farklı seviyelere taşımaktadır.

Dünya çapında ortaya çıkan koronavirüs salgını uzaktan eğitimin daha kapsamlı bir şekilde gündeme gelmesine neden olmuştur. İlk olarak Çin’in başlattığı uzaktan eğitimler, salgın nedeniyle okulları kapatan birçok ülkede uygulanmıştır. Covid-19 pandemisi dünya çapında toplam öğrenci sayısının yüzde 90’ına karşılık gelen 1,5 milyar öğrenci doğrudan etkilenmiştir. Türkiye ise Çin’in hemen ardından koronavirüs pandemisi nedeniyle ulusal düzeyde uzaktan eğitim uygulamalarına başlayan ikinci ülke olmuştur.

Türkiye, koronavirüs nedeniyle okulların kapatılması sonrasında dünyanın en kapsamlı uzaktan eğitim girişimlerinden birini başlatmıştır. EBA kapsamında hem televizyon hem de internet üzerinden başlatılan eğitim uzun bir süre devam etmiştir. EBA’dan ilk- orta ve lise düzeyinde eğitim alan öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından merkezi olarak hazırlanan eğitim müfredatını hem çevrim içi hem de TRT kurumuna ait kanallarla televizyon aracılığı ile uzaktan eğitim deneyimini yaşamışlardır. Pandemi döneminde üniversiteler YÖKün izni doğrultusunda kendi alt yapılarını kurarak uzaktan eğitime geçmişlerdir. 2019-2020 eğitim yılının bahar döneminde Mart ayının sonlarında başlayan uzaktan eğitim üniversitelerde 2020-2021 eğitim yılının güz ve bahar döneminde de devam etmiştir. Türkiye’de eğitim veren üniversiteler yaklaşık üç eğitim döneminde aralıksız uzaktan eğitimden faydalanmıştır. Örgün eğitimin yanı sıra birçok kurs da çevrimiçi şekilde sürdürülmüştür. Covid-19 pandemi sürecinde ülkedeki tüm eğitim kurumları fiziki eğitime ara vererek tüm faaliyetlerini uzaktan eğitimle yapmışlardır.

Uzaktan eğitim uygulamaları üniversitelerde yüzde yüz oranında internet aracılığı ve dijital ara yüzlerle sahip yazılımlarla gerçekleştirilmiştir. Üç dönem boyunca aralıksız devam eden uzaktan eğitim özellikle üniversite öğrencilerine hayatlarında hiç yaşamadıkları bir tecrübe yaşatmıştır. Normal yaşamın adeta durduğu ve hayatın sanal yollarla devam ettiği pandemi kısıtlamalarında, üniversite öğrencilerinin uzaktan öğrenme deneyimlerini inceleyen bu çalışmada elde edilen bulgular üniversite öğrencilerin genel olarak uzaktan eğitimden memnun olduğu görülmüştür.

Araştırmada yapılan faktör analizinde uzaktan eğitimin geleneksel eğitime oranla daha çok avantajının olduğunu savunan savların olduğu faktör en yüksek orandaki faktör olmuştur. Uzaktan eğitimin avantajları arasında en çok “Coğrafi engelleri ortadan kaldırması” , “Yaşam

boyu öğrenmeyi desteklemesi” ve “ders tekrarlarına erişim imkânı” içerikli avantajlar desteklenmektedir. Uzaktan eğitimin sahip olduğu dezavantajlar arasında ise ilk üçte “Herkesin iç disipline sahip olmaması / Odaklanamama” , “Teknik yetersizliklerin eğitimi aksatma ihtimali” ve “Yüz yüze iletişim imkanının olmaması” yer almıştır. Üniversitede üç dönem boyunca uzaktan eğitim deneyimi yaşayan öğrenciler en çok ders veren öğretim üyelerinin teknik anlamda yetersiz olduğundan yakınmışlar ve en çok “öğretim üyelerinin teknolojik bilgileri / donanımları yeterli olmalıdır.”

Araştırmaya katılan gençlerin yüzde 62’si uzaktan eğitimin fiziki eğitime alternatif olabileceğini düşünürken, yüzde 55’si dijital kampüslerin gelecekte fiziki kampüslerin yerini alamayacağını düşünmektedir. Pandemi döneminde uzaktan eğitim uygulamaları ile yüksek eğitimlerine devam eden üniversite öğrencilerinin en büyük sıkıntısı internet hızlarının istenen seviyede olmaması, öğretim üyelerinin dersleri dijital derslerin yapısına uygun süre ve kısıllıktan çok geleneksel derslerdeki süre ve uzunlukta işlemesi olmuştur.

Şüphesiz hiç kimse 2020 yılında dünya geneline yeni tip koronavirüs Covid-19 ‘dan kaynaklanan bir pandeminin yaşanacağını ve bu küresel salgın sırasında tüm dünyada dengelerin değişeceğini tahmin edemezdi. Bu değişen yaşam biçimiyle beraber hızlanan dijital dönüşüm tüm dünyada yaşayanların adeta hem can simidi hem de can sıkıntısı olmuştur. Fiziki eğitimin duraklaması ile ön plana gelen dijitalleşme ve uzaktan eğitim, duran fiziki eğitimin can simidi olurken, bu konuda özellikle teknolojik yeterlilik açısından zayıf kalan üniversiteler ve bu eğitim türüne adapte olamayan öğretim üyeleri bu uygulamanın can sıkıntısı olmuştur. Yaşanan dijital dönüşümün önümüzdeki yıllarda da devam edeceği ve tüm yaşamımızın dijitalleşeceği varsayımına vurgu yapacak olursak uzaktan eğitimin de yaşamın vazgeçilmez bir parçası olacağını da kabullenmemiz gerekir.

Pandemi döneminde uygulanan uzaktan eğitimin olumsuz ve aksayan yönlerinin araştırılarak bunların düzeltilmesi gelecekte daha verimli uygulamaların da önünü açacaktır. Dijital dönüşümün olmadığı bir sektörü düşünmek artık imkansız hale gelmiştir. Nasıl ki plaklar, kasetler yerini tamamen dijital materyallere bıraktıysa, nasıl ki kitaplara alternatif olarak kullanılan e-kitaplar yaygınlaşmaya devam ediyorsa uzaktan eğitimde benzer biçimde yaygınlaşmaya devam edecektir. Nitekim YÖK’ün eğitim programlarının yüzde 40’nın uzaktan eğitimle yapılmasına olanak kılan yasası da bunu destekler niteliktedir.

Bu alanda eksiklerin giderilmesi daha verimli bir eğitimin de önünü açacaktır. Şehir dışında yapılan ve ulaşım başta olmak üzere pek çok konuda öğrencilere zaman kaybettiren, yatırımcılara ise israf olan fiziki kampüslerin yerini alabilecek uzaktan eğitim uygulamaları ile eğitime devam eden dijital kampüsler eğitime yatırım yapan yatırımcının binalara ve betona değil eğitime daha fazla yatırım yaparak eğitimin de kalitesini arttırmasına neden olabilir. Bu durum, eğitim yatırımcısının kaynaklarını daha verimli kullanmasına neden olabileceği gibi eğitimin küreselleşmesine de katkıda bulunarak üniversitelerin uzaktan eğitim sayesinde küresel bir eğitim ağından faydalanarak farklı zamanlarda dünyanın farklı yerlerinden eğitim programlarını da kendi milli programlarına entegre etmelerine de katkıda bulunabilir. Bu ve benzeri nedenden dolayı, uzaktan eğitimin artık hayatın bir vazgeçilmezi olduğunun kabul edilmesi, pandemi döneminde yaşanan eksiklerin minimize edilerek bu yöntemden daha fazla yararlanmaya katkı teşkil eden faktörlerin maximize edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Arat, T.; Bakan, Ö. (2014) Uzaktan Eğitim ve Uygulamaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14(1-2): 363-374.
- Aydemir, M. (2018) *Uzaktan Eğitim: Program, Ders Materyal Tasarımı*. Konya: Eğitim Yayınları.
- Berigel, M. ve Çetin, İ. (2019) Açık ve Uzaktan Öğretimde Öğreten ve Öğrenen Roller. içinde *Açık ve Uzaktan Öğrenme*, E. Tekinarslan ve M.D. Gürer (eds)., Genişletilmiş 2. Baskı İstanbul: Pegem Akademi Yayınları.
- Bozkurt, A., Sharma, R.C. (2020) Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1): i-vi.
- Çobanoğlu C. & Doğan S. (2020). Uzaktan Eğitim Anketi. University of South Florida M3 Center. https://usf.z1.qualtrics.com/jfe/form/SV_6X4NxGwloZH66c5 Erişim Tarihi: 06.08.2020.
- Gökçe, A.T. (2008) Küreselleşme Sürecinde Uzaktan Eğitim. D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 11: 1-12.
- Gürer, M. D. (2019) Açık ve Uzaktan Öğrenmenin Temelleri, içinde *Açık ve Uzaktan Öğrenme*, E. Tekinarslan ve M.D. Gürer (eds)., Genişletilmiş 2. Baskı İstanbul: Pegem Akademi Yayınları.
- Karadağ, E., Yücel, C. (2020) Yeni Tip Koronavirüs Pandemisi Döneminde Üniversitelerde Uzaktan Eğitim : Lisans Öğrencileri Kapsamında Bir Değerlendirme Çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, Mayıs 2020, 1-12.
- Kaya, Z. (2002) *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- MEB (2020) Turkey Made Digital World List With Its Distance Education Statistics. <http://www.meb.gov.tr/turkey-made-digital-world-list-with-its-distance-education-statistics/haber/21158/en> (Erişim: 06.07.2020)
- Sun, L., Tang, Y. ve Zuo, W. (2020) Coronavirus Pushes Education Online, <https://www.nature.com/articles/s41563-020-0678-8> (Erişim: 10.07.2020)
- Tekinarslan, E. (2019) Açık ve Uzaktan Öğrenme Modelleri. içinde *Açık ve Uzaktan Öğrenme*, E. Tekinarslan ve M.D. Gürer (eds)., Genişletilmiş 2. Baskı İstanbul: Pegem Akademi Yayınları.
- Top, E. (2019) Açık ve Uzaktan Öğrenmede İnternet Tabanlı Uygulamalar. içinde *Açık ve Uzaktan Öğrenme*, E. Tekinarslan ve M.D. Gürer (eds)., Genişletilmiş 2. Baskı İstanbul: Pegem Akademi Yayınları.
- Uşun, S. (2006) *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yavuzalp, N. (2019) Açık ve Uzaktan Öğretim Yönetimi. içinde *Açık ve Uzaktan Öğrenme*, E. Tekinarslan ve M.D. Gürer (eds)., Genişletilmiş 2. Baskı İstanbul: Pegem Akademi Yayınları.